

Recensió i comentari de "Els quatre pilars de l'educació" a La educación encierra un tesoro, Informe a la Comisión Internacional sobre l'educació per al segle XXI, de la UNESCO.

Introducció

Aquest article no és només una recensió de l'apartat que descriu els quatre pilars de l'educació per al segle XXI, contingut en *l'Informe Delors a la Comisión Internacional l'any 1996*. Fonamentalment, és una reflexió, un cop ha passat més d'un quart de segle des de la seva publicació per la UNESCO. Una reflexió sobre l'educació i la societat, a la llum de les ràpides mutacions que han succeït des del moment de la seva publicació. Això significa que cal aprofitar les transformacions pròpies de l'actual globalització, com a eina educativa.

Seguint la filosofia del pedagog brasiler Paulo Freire (1921-1997) seguim pensant que, segons ell mateix va dir:

L'educació necessita tant de formació tècnica, científica i professional com de somnis i d'utopia¹. (Pàg.34)

I és que en el món de la *Intel·ligència artificial* i de les *Xarxes Socials d'Internet*, podríem pensar que la utopia no és possible. Des d'aquest article defensem la utopia d'aprendre a conviure i aprendre a viure amb els altres com a formes d'aprenentatge que complementen l'adquisició de coneixements que havia caracteritzat l'educació tradicional, no només és possible sinó que ja en l'Informe Delors s'apunta la necessitat de que l'educació permeti resoldre els conflictes, exercitar l'empatia, educar la persona, aconseguint una maduració social que permeti el desenvolupament de la personalitat dels educands.

¹ Freire, P. *A la sombra de este árbol*. Ed. El Roure. Barcelona 1997.

A) Aprendre a conèixer

Aquest primer pilar de l'educació: *Aprendre a conèixer*, és al mateix temps, mitjà i finalitat de la vida humana.

Mitjà perquè cada persona pot arribar a comprendre el món i la realitat que l'envolta. Per això, l'especialització no ha d'excloure una cultura general, la qual permet, abans de res, comunicar. La investigació, sovint, és interdisciplinària.

La finalitat és adquirir aprenentatges nous al llarg de tota la vida, mitjançant l'articulació de tota mena d'experiències especialment, l'experiència del treball. Per això és molt important que l'ensenyament bàsic d'èxit aporti l'impuls i les bases que permetran seguir aprenent al llarg de tota la vida, no només en l'ocupació, sinó també al marge d'ella.

B) Aprendre a fer

Com ensenyar a l'alumne a posar en pràctica els seus coneixements i, al mateix temps, com adaptar l'ensenyament al futur mercat de treball, l'evolució del qual no és totalment previsible?

La Comissió procurarà respondre en particular a aquest interrogant.

No totes les societats tenen el mateix tipus d'economia.:

A) A les societats industrials, predomina el treball assalariat, això comporta la importància del caràcter cognitiu de les tasques, així com la rellevància del Sector Serveis i, sobretot la necessitat d'investigació i innovació: I+D.

Tot això comporta passar del concepte de **qualificació** al concepte de **competència**. També suposa la "desmaterialització" del treball i les activitats de serveis en el sector assalariat.

A) Societats on predomina el treball independent o aliè al sector estructural de l'economia.

En aquests contextos es tracta de com aprendre a comportar-se en una situació d'incertesa. I així i tot, cal conèixer com participar en la creació de futur.

C) Aprendre a viure junts, aprendre a viure amb els altres

Massa sovint, la violència imperant en el món, contradiu l'esperança que alguns havien dipositat en el progrés de la humanitat.

(...) Fins el moment, l'educació no ha pogut fer molt per modificar aquesta situació.

Sobre el perill d'autodestrucció que la mateixa humanitat ha creat durant el segle XXI, podem llegir:

Seria possible concebre una educació que permetés evitar els conflictes o solucionar-los de manera pacífica, fomentant el coneixement dels demés, de les seves cultures i espiritualitat?

Si la relació entre grups diferents, per exemple a les escoles i Centres educatius concorren nenes, nenes; nois, noies, diferents ètnies o religions i no hi ha una situació equitativa a l'espai comú, és difícil evitar conflictes.

Semblaria adient, aleshores, donar a l'educació dues orientacions complementàries:

- El descobriment gradual de l'altre.
- L'educació al llarg de tota la vida amb la participació en projectes comuns pot ser un mètode eficaç per evitar o resoldre els conflictes latents.

El descobriment de l'altre

Mètodes educatius com la **pràctica del debat o la deliberació**, mitjançant el diàleg i l'intercanvi d'arguments, serà un dels instruments necessaris en l'educació del segle XXI.

La proposta és la de tendir vers objectius comuns on la participació de professorat i alumnat en projectes col·laboratius pot engendrar **l'aprenentatge en la solució de conflictes i**, ésser una referència per a la vida futura dels joves, enriquint així la relació entre educadors i educands.

D) Aprendre a ser

Aprendre a ser (1972) manifestava al seu preàmbul el temor a la deshumanització del món lligada a la seva evolució tecnològica, amb aquestes paraules:

El risc d'alienació de la seva personalitat, implícit en les formes obsessives de la propaganda i de la publicitat, en el conformisme dels comportaments que poden ser imposats des de l'exterior, en detriment de les necessitats autèntiques de la identitat intel·lectual i afectiva de cada qual.

A l'escola i als Centres educatius, l'art i la poesia, haurien de recuperar un lloc més important que el que se'ls concedeix actualment. En molts països, l'ensenyament està interessat en el fet utilitari més que en el fet cultural.

L'afany de fomentar la imaginació i la creativitat hauria també de portar a valoritzar la cultura oral i els coneixements aportats per l'experiència dels nens i dels adults.

En aquest sentit, l'educació és, abans que res, un viatge interior, les etapes del qual, corresponen a la maduració constant de la personalitat.

Per conseqüència, l'educació és, al mateix temps, un procés extremadament individualitzat i una estructuració social interactiva.

Comentaris

Quatre anys abans d'entrar al segle XXI, la Comissió Internacional per a l'educació va formular unes anàlisis molt completes sobre les perspectives de l'educació, enfocades fonamentalment al segle XXI.

Transcorreguts 28 anys, haurem d'afegir-hi nous reptes. Segons les anàlisis del filòsof Jürgen Habermas, les noves formes de comunicació perjudiquen el caràcter inclusiu de l'esfera pública i això té greus conseqüències en el procés de la formació d'opinió i voluntat dels ciutadans, i en la política deliberativa mateixa, requisit indispensable per a l'existència de qualsevol democràcia.

Podem llegir la següent afirmació:

Les xarxes socials, controlades pels algoritmes, contribueixen a promoure la mercantilització dels processos vitals.²

En efecte, les xarxes socials no podien haver estat incloses en la proposta que va dirigir Delors l'any 1996, perquè no eren encara un fet social.

També podem llegir a la pàg. 52 del mateix llibre, referint-se a les xarxes socials:

² Habermas, J. *Un nou canvi estructural en l'esfera pública i la política deliberativa*. Edicions 62. Barcelona 2023 (Pàg.63).

No produeixen, no editen i no seleccionen; però en la mesura que creen – com a intermediaris "irresponsables"- noves connexions a la xarxa global i, gràcies a la multiplicació contingent i accelerada de contactes, generen i intensifiquen discursos de contingut imprevisible, alteren profundament el caràcter de la comunicació pública.

Així doncs, es podria dir que *Aprendre a ser*, en un context com l'actual necessita objectius específics i competències concretes a desenvolupar mitjançant l'educació. El mateix podríem dir de l'altre pilar de l'educació: *Aprendre viure junts, aprendre a viure amb els altres*, aspecte que contempla la filosofia de Paulo Freire:

*Som éssers de transformació i no d'adaptació*³ (Pàg.26).

La qüestió està en com transformar les dificultats en possibilitats (Pàg.63).

Aprendre a ser i aprendre a conviure son, més que mai, objectius a assolir en l'educació del segle XXI. I també competències a desenvolupar, ara més que mai.

Aquestes competències de tipus social faciliten la integració social i, amb ella, faciliten la convivència. Per això em referiré a continuació a la *Teoria de l'acció comunicativa*, formulada pel filòsof alemany Jürgen Habermas.

Segons ell mateix, el concepte d'acció comunicativa ha d'analitzar-se seguint el fil conductor de l'entesa lingüística. El concepte d'entesa, remet a un acord racionalment motivat assolit entre els participants, que es mesura amb pretensions de validesa susceptibles de crítica.

³ Freire, P. *A la sombra de este árbol*. Ed. El Roure.Barcelona 1997.

Segons J. Habermas, basant-se en Popper⁴ i Jarvie⁵, el món de la vida té tres esferes: El món objectiu, el món social i el món subjectiu.

Les tres esferes del món de la vida		
Món objectiu	Cultura	Reproducció cultural i creació cultural
Món social	Societat	Reproducció dels patrons de pertinença social
Món subjectiu	Personalitat	Socialització

Quadre nº1. Quadre resum de les tres esferes del món de la vida. Elaboració pròpia, basat en *La Teoria de l'acció comunicativa*.

Components estructurals	Cultura	Societat	Personalitat
Reproducció cultural	Tradició, crítica i adquisició del saber cultural.	Renovació del saber legitimatori.	Reproducció del saber eficaç en els processos de formació.
Integració social	Immunització d'un nucli d'orientacions valoratives.	Coordinació de les accions a través del reconeixement de pretensions de validesa.	Reproducció dels patrons de pertinença social.
Socialització	Enculturació.	Internalització de valors.	Formació de la identitat individual.

Quadre nº2. Funcions de reproducció que compleix l'acció orientada a l'entesa. TAC Vol.II de Habermas(Quadre 23.)⁶ (Pàg.204)

Normalment l'educació ha incidit en la reproducció cultural, però encara ha de aprofundir en els processos de:

- Creació cultural
- Integració social

⁴ K.R. Popper, J Eccles, *The Self and its Brain*. Nueva York 1977 (Pàg 38)

⁵ J.C.Jarvie, *Concepts and Society*, Londres 1972, (Pàg 147 s.)

⁶ Habermas, J. *Teoria de l'acció comunicativa II: Crítica de la raó funcionalista*. Ed.Taurus. Madrid 2003.

- Socialització

Des del meu punt de vista, des de l'educació hi ha també una funció creativa, situada en el món cognitiu i que té com a objectiu la creació cultural.

La integració social, definida per Habermas, és l'esfera del món de la vida on les persones interactuen amb pretensions de validesa. Aquest concepte "pretensions de validesa", és molt important per arribar a una entesa. Segons el mateix autor, les pretensions de validesa s'oposen a les "pretensions de poder".

La socialització, en la teoria habermassiana, és una característica del món subjectiu al qual, " cadascú de nosaltres té un accés privilegiat al propi món interior" . Aquest concepte està molt lligat al de "formació de la personalitat", així com està vinculat a la integració social i al de cultura.

En conclusió: La missió de l'educació va més enllà de la transmissió de coneixements. Per això, el valor del concepte defensat en el document de Delors: *Aprendre a ser*. Segons el quadre exposat en la pàgina 7 d'aquest treball, els processos de reproducció cultural són fonamentals. Però hi ha aspectes socials que sobrepassen la reproducció cultural pròpiament dita.

També la definició d'integració social i la de socialització mereixen anàlisis detingudes, en la *Teoria de l'acció comunicativa* de J. Habermas.

La integració social, segons el mateix autor, es produeix a l'estat de dret mitjançant els valors i les normes. Al mateix temps, defensa que les pretensions de validesa són fonamentals en aquest àmbit.

La socialització es va produint al llarg del desenvolupament personal, interioritzant la cultura i els processos d'integració social. En aquesta

esfera de la personalitat, es desenvolupen - com esmenta el quadre de la pàg.7 - processos d'enculturació, Entenem per "enculturació", l'adquisició i transmissió de la cultura pròpia. Quan entren en contacte diverses cultures, com està succeint actualment en les nostres institucions escolars, es parla de transculturació.

En aquest processos de transculturació es produeixen interessants interaccions interculturals, que, per elles mateixes ja constitueixen nous aprenentatges.

És també en aquest àmbit on podem inserir pautes de creació cultural.

Per això, és molt important que aquestes interaccions es produeixin també mitjançant pretensions de validesa, basades en el respecte multicultural i la valoració en condicions d'igualtat de totes les diverses procedències.

BIBLIOGRAFIA

Aprendre a Ser, Informe de la Comissió Internacional per al desenvolupament de l'Educació. UNESCO-Alianza Editorial. Madrid 1987.

Carnegie Corporation of New York, *Education for Conflict Resolution*. (Extracte de l'*Annual Report 1994*, per David A. Hamburg, President de la Carnegie Corporation de Nova York.)

Delors, J. 1996. " Los cuatro pilares de la educación" en *La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la educación para el siglo XXI*. Madrid, España: Santillana /Unesco pp 91-103

Freire, P. *A la sombra de este árbol*. Ed. El Roure. Barcelona 1997.

Habermas, J. *Teoría de la acción comunicativa. Vols. I y II* Madrid. Taurus 1987.

Habermas, J. *Un nou canvi estructural en l'esfera pública i la política deliberativa*. Edicions 62. Barcelona 2023.

Informe de la tercera reunió de la Comissió. París 12- 15 de gener de 1994.

J.C.Jarvie, *Concepts and Society*, Londres 1972

K.R. Popper, J Eccles, *The Self and its Brain*. Nueva York 1977

Schwartz, L. "L'enseignement scientifique" a Institut de France, *Reflexions sur l'enseignement*. París. Flammarion 1993.